

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts, Echt. Dr W. Minis-van de Geyn, Maastricht, C. Willemse, Eygelshoven. **Hoofdredacteur:** P. J. van Nieuwenhoven, Bataviaplantsoen 7, Maastricht.

Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap:
C. Willemse, Eygelshoven.

Secretaris: Dr E. M. Kruytzer, Bosquetplein 7, Maastricht.
Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, giro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Tel. K 4400—4174.

Lidmaatschap f 5.00 per jaar. Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 7,50 per jaar. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0,75, voor leden f 0,50. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen, p. 1. — Nieuwe leden, p. 1. — Het gironummer van de penningmeester, p. 1. — Excursie voor Februari, p. 1. — Verslagen van de Maandvergaderingen, p. 1. — W. Beijerinck en M. H. Vaandrager. De Bramenflora van Zuid-Limburg, p. 3. — Broeder Arnoud. Iets over de Oevervliegen, naar aanleiding van *Perlodes dispar* Ramb. p. 7.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op Woensdag 3 Febr. 1954, om 19 uur in het Natuurhistorisch Museum.

te Heerlen op Woensdag 10 Febr. 1954, om 19 uur in de R.K.H.B.S., Akerstraat.

NIUWE LEDEN.

H. J. van der Grijp, Jos. Postmesstraat 3, Maastricht.

Het gironummer van de penningmeester 125366. Contributie bedraagt f 5.— per jaar.

EXCURSIES VOOR FEBRUARI.

Op Zaterdag 6 Febr. excursie naar Museum Ehrenstein. Vertrek van Station Maastricht 14.15 uur naar Heerlen. Vertrek van allen per L.T.M.-bus van Station Heerlen om 15 uur naar Kerkrade (Retour halte Ehrenstein).

Op Zaterdag 20 Februari excursie naar ons Museum te Maastricht, Bosquetplein 7, waar de Heer van Loo (Terwinselen) uitleg zal geven over de aanwezige verzameling gallen, om 15

uur. Vertrek per trein van Station Heerlen om 14 uur. Wandelen naar het Museum of per bus, lijn 4

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op Woensdag 9 December 1953.

Aanwezig de dames: Janssen, Jongmans, Freyser, S. ten Berge, R. ten Berge, de Groot, Ticheler en de heren: van Rummelen, Adams, Sterken, ten Berge, Coonen, van Loo, Dijkstra, A. ten Berge, M. ten Berge, Bruna, Erdkamp, Vijgen, van der Kruk, Broeder Arnoud, van Nieuwenhoven en nog 2 met onleesbare namen.

Aan de hand van een artikel in het tijdschrift „Discovery”, deed Dr Bruna enige mededelingen over nog minder bekende eigenschappen van *Viscum album*, vogellijm.

Daarna hield de heer van Nieuwenhoven een voordracht over: Het dierenverhaal en de dieren taal. (Zie Verslag Maastricht 2 Dec. 1953).

Broeder Arnoud had nog enkele waarnemingen in petto, die door tijdgebrek achterwege bleven, doch nu hier volgen: Op 25 October nam hij pl.m. 100 kraanvogels waar boven Heerlen. Vliegrichting N—Z. Boven Benzenrade raakte de formatie in de war. De vogels schenen hier te keren, doch vlogen spoedig in de eerste richting verder. Op 15 November heeft hij op de Maas bij Smeermaas een roodkeelduiker, *Colymbus stellatus* gezien. Toen hij het dier tot een duik dwong, verscheen het een 40 m. verder van de oever af weer boven water.

te Maastricht op Woensdag 6 Januari 1954.

Aanwezig de dames: Smeets, J. Hollman, F. Hollman, Degens, Verberne, Dijkstra, Röpcke, Pet, Smit, Berendschot en 2 met onleesbare handtekeningen en de heren: Willemse, van Rummelen, Kruytzer, van Sonderen, van der Leeuw, van der Hoogt, Nijst, Panhuysen, Broeder Jeroen, Nulens, Gregoire, van Zalinge, Onstenk, Paping, Maessen, Mommers, Loof, van Nieuwenhoven, Wassenberg, Stevens, Broeder Maurentius, Leusen, Ruland, Hollman, Gorgels, Broeder Modestus, Broeder Theowald, Thiadens, Genemans, Holstege, van Zanen, Broeder Marinus, Broeder Julianus, van Noorden, Fuchs, Groot, en 1 met onleesbare handtekening.

De voorzitter, dokter Willemse, heet allen welkom en in het bijzonder de Amsterdamse en Leidse studenten, die hun vleermuizen-expeditie even hebben onderbroken om deze vergadering bij te wonen. Van harte wenst hij alle aanwezigen en hun familie een Zalig Nieuwjaar en richt zich daarna met een woord van gelukwens tot Dr Panhuysen, die zijn zilveren ambtsjubileum heeft gevierd bij het Rijksarchief. Ook rust op de voorzitter een droeve plicht, namelijk een woord van afscheid te richten aan de heer P. J. van Nieuwenhoven, die met ingang van 1 Januari zijn nieuwe functie te Amsterdam heeft aanvaard. Tevens een woord van hartelijke dank voor alles, wat hij als secretaris en hoofdredacteur voor het Genootschap gedaan heeft. Als blijk van waardering biedt het bestuur hem het boek „Limburg” van Leclercq aan.

De heer van Nieuwenhoven antwoordt hierop en zegt, dat wij leven in een tijd van verrassingen. Op de vorige maandvergadering sprak hij nog in dienst van de gemeente Maastricht, thans heeft hij het woord als ambtenaar van Amsterdam. Op deze vergadering beleeft hij weer een verrassing: in plaats van lange gezichten, ziet hij niets dan blijde gezichten van mensen, die hem ook nog een boek aanbieden; daarom dankt hij allen en spreekt de beste wensen uit voor de bloei van het Genootschap.

Wanneer de voorzitter de spreker van hedenavond, de heer Loof, wil inleiden, vraagt de heer van Nieuwenhoven of hij dit mag doen namens Dr de Wilde uit Amsterdam, die tot zijn spijt verhinderd is deze vergadering bij te wonen.

De heer Loof zegt, blij te zijn een wederdienst

te kunnen bewijzen voor de gastvrijheid, die hij en de andere studenten telkenjare in Zuid-Limburg genieten. Daarna houdt hij de aangekondigde voordracht over

de Orientatie van vleermuizen of meer speciaal: hoe is het deze dieren mogelijk, om hindernissen en prooidieren waar te nemen?

Nadat men gedurende de gehele 19e eeuw had aangenomen, dat dit vermogen berustte op de aanwezigheid van zeer gevoelige tastorganen op de vlieghuid, werd in het begin van de 20e eeuw aangetoond, dat deze opvatting foutief was, en dat het gehoor de belangrijkste rol speelt. Vleermuizen zijn door de bijzondere bouw van hun strottenhoofd in staat, bijzonder hoge tonen voort te brengen, van 30.000 tot 100.000 (kleine hoefijzerneus) trillingen per sec. Deze geluidsgolven, die voor ons niet waarneembaar zijn, kaatsen terug tegen hindernis of prooidier en worden door de grote oren opgevangen. Het dier is in staat, richting en afstand van het betreffende voorwerp nauwkeurig te bepalen. Het gehele proces vertoont, ook wat de „technische” uitvoering betreft, veel overeenkomst met radar.

De gladneusvleermuizen zenden de golven door de geopende bek uit, en hebben voor het bepalen van de richting beide oren samen nodig.

De hoefijzerneuzen zenden uit door de neusgaten en kunnen op één oor even goed vliegen als op twee.

Een frappante aanpassing hieraan vinden we bij de meeste nachtvlinders. Deze hebben n.l. gehoororganen, die bijzonder gevoelig zijn voor de door vleermuizen uitgezonden tonen, zodat ze de nadering van deze gevaarlijke vijanden kunnen bespeuren.

Na een woord van hartelijk dank opent de voorzitter zelf de gedachtenwisseling door een vraag te stellen over de ademhalingsfrequentie bij vleermuizen tijdens de rust en tijdens de vlucht; dit onderwerp blijkt de belangstelling te hebben van de vergadering, want verschillende personen nemen aan deze discussie deel.

te Heerlen, op Woensdag 13 Januari 1954.

Aanwezig Mej. Janssen en de heren: van Rummelen, van Loo, Erdkamp, van der Kruk, van Maastricht, Hein, Coonen, Friedericy, Mientjes, Vijgen en Sterken.

Na de Nieuwjaarswens van de Voorzitter, liet deze een tros vruchten circuleren van *Mag-*

nolia stellata, die tot ontwikkeling gekomen was in een aanplanting van Mej. Jongmans te Heerlen. Het tot rijpheid komen van deze vruchten behoort in deze streken tot de zeldzaamheden.

In het Tertiair heeft ook *Magnolia* tot onze flora behoord, evenals *Sequoia* en *Ginkgo*. Nadien komen deze planten alleen in aanplantingen voor.

De heer van Loo vertoonde een paar exemplaren van galvormingen op *Salix caprea* (waterwilg), die veroorzaakt worden door een gal-mug, *Cecidomyia salicis*.

Op een vraag van een der aanwezigen gaf de voorzitter een uiteenzetting van de wijze, waarop verhoudingen in de bodem vastgesteld kunnen worden door middel van ontloffingen, waardoor kleine, kunstmatige aardbevingen in de omgeving te voorschijn worden geroepen.

DE BRAMENFLORA VAN ZUID-LIMBURG

door W. BEIJERINCK en M. H. VAANDRAGER

(Mededeling no 65

van het Biologisch Station te Wijster, Dr.).

In het Jaarboek 1915 van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg geeft A. de W e v e r een overzicht van in Zuid-Limburg aangetroffen *Rubi*, een 25-tal soorten en ondersoorten, alsmede enige bastaarden. Hij liet zijn herbarium-materiaal contrôleren door de beide meest bekende autoriteiten op het gebied der Europese rubologie, n.l. door W. O. F o c k e te Bremen en H. S u d r e te Toulouse. Uitsluitend dié soorten en ondersoorten, waarover overeenstemming bestond, wat betreft de benaming, werden vermeld. Sedertdien is, voor zover ons bekend, maar weinig meer aandacht geschonken aan deze moeilijke, maar fraaie en interessante plantengroep, die juist in Zuid-Limburg zo uitermate rijk is vertegenwoordigd.

Tussen de jaren 1950 en 1953 werden, met het oog op een revisie der Nederlandse bramen, een 4-tal reizen naar dit gebied gemaakt, om er telkens gedurende een week de verschillende bossen en wegkanten te doorzoeken op hun *Rubus*-flora¹⁾. Steeds werden aantekeningen gemaakt over hetgeen werd waargenomen en verzameld aan herbariummateriaal. Levende

planten, van ons onbekende vormen, werden overgebracht naar het *Rubus-fruticetum* te Wijster, waar de planten rustig vergelijkend konden worden onderzocht, ook wat betreft hun periodiciteit van groei en bloei; terwijl tevens van vele soorten het chromosomen-getal kon worden vastgesteld.

De moeilijkheden bij het determineren der Europese soorten en vormen binnen dit geslacht schrikken vele botanici er van af, in deze materie door te dringen, te meer daar de meer betrouwbare standaardwerken van S u d r e en F o c k e moeilijk verkrijgbaar zijn. In het literatuurlijstje aan het slot van deze publicatie worden die vermeld met opgave, in welke Nederlandse bibliotheek zij te vinden zijn. Van de door ons vermelde soorten en ondersoorten is herbarium-materiaal aanwezig in het Rijksherbarium te Leiden en in het *Rubus*-herbarium van het Biologisch Station te Wijster (Dr.). De door D e W e v e r (De W.) en ons (B.V.) aangetroffen soorten en ondersoorten uit Zuid-Limburg zijn hieronder aangegeven.

	De W.	B.V.
1. <i>Rubus idaeus</i> L.	×	×
2. <i>Rubus nessensis</i> W. Hall	×	×
3. <i>Rubus fissus</i> Lindl.	—	×
4. <i>Rubus sulcatus</i> Vest.	—	×
5. <i>Rubus plicatus</i> Wh. et N.	×	×
6. <i>Rubus affinis</i> Wh. et N.	×	×
7. <i>Rubus senticosus</i> Koehl.	—	×
8. <i>Rubus carpinifolius</i> Wh.	×	×
9. <i>Rubus vulgaris</i> Wh. et N.	×	—
10. <i>Rubus gratus</i> Focke	×	×
11. <i>Rubus sprengelii</i> Wh.	×	×
12. <i>Rubus pyramidalis</i> Kaltenb.	×	×
13. <i>Rubus macrophyllus</i> Wh. et N.	×	×
14. <i>Rubus silvaticus</i> Wh. et N.	—	×
15. <i>Rubus ulmifolius</i> Schott (spec. coll.)	×	×
ssp. <i>peduncularis</i> Timb. Lag.	—	×
ssp. <i>contractifolius</i> Sudre	—	×
ssp. <i>dilatatifolius</i> Sudre	—	×
ssp. <i>vulgatus</i> Sudre	—	×
ssp. <i>heteromorphus</i> Rip.	—	×
ssp. <i>subtruncatus</i> Sudre	—	×
16. <i>Rubus geniculatus</i> Kaltenb.	×	×
17. <i>Rubus bifrons</i> Vest.	—	×
18. <i>Rubus procerus</i> P. J. M.	×	×
19. <i>Rubus macrostemon</i> Focke	×	—
20. <i>Rubus vestitus</i> Wh.	×	×
ssp. <i>leucanthemum</i> P. J. M.	—	×
ssp. <i>leucotrichus</i> Sudre	—	×
21. <i>Rubus macrostachys</i> P. J. M.	—	×
var. <i>infrarugosus</i> Sudre	—	×
22. <i>Rubus muelleri</i> Lef.	—	×
23. <i>Rubus radula</i> Wh.	—	×
24. <i>Rubus apiculatus</i> Wh.	—	×

¹⁾ Gedurende de jaren 1950 en 1951 werden deze excursies gemaakt door eerst genoemde auteur en Mej. A. J. ter Pelkwijk (thans Mevr. Gorter-ter Pelkwijk), daarna met Mej. M. H. Vaandrager.